

Introducció: Més enllà de la pedra i el trencadís

Tots coneixem l'Antoni Gaudí de les fotos: el geni de les formes impossibles, l'arquitecte que va omplir Barcelona de colors i de turistes. Però, **qui hi havia darrere d'aquelles parets que semblen bategar?** El text que teniu a les mans, basat en una ponència de **Mn. Gaspar Mora**, no ens parla només de plànols o d'estils arquitectònics. Ens parla d'una **metamorfosi**. Ens presenta un Gaudí que va començar sent un jove dandi que freqüentava l'alta societat i que va acabar vivint en un taller fred, dormint entre maquetes de guix i pols i experimentant una connexió mística amb Déu.

Aquesta lectura ens convida a descobrir les "esquerdes" del geni: el seu caràcter difícil, la seva obsessió pel detall i la seva capacitat de treballar en un projecte que sabia que només Déu veuria acabat. És la història d'un home que va decidir que la seva arquitectura no serviria per aixecar cases, sinó per aixecar preguntes sobre la transcendència.

Us proposem que, mentre llegiu, intenteu trobar respostes (o fer-vos més preguntes) sobre aquests **cinc punts clau**:

1. La "honradesa professional" com a porta a la fe

El text explica que Gaudí no va començar el projecte per motius religiosos, sinó que la seva conversió va néixer de la responsabilitat de fer bé la seva feina: "L'interès professional va anar obrint el camí de l'interès personal".

- **Pregunta per a la reflexió:** Pot el fet de fer una feina amb excel·lència i rigor transformar qui som per dins? Fins a quin punt el compromís amb el que fem (estudiar, treballar, crear) ens pot portar a descobrir veritats més profundes sobre nosaltres mateixos?

2. El geni que no podia dominar el seu geni

Mn. Gaspar Mora cita un Gaudí molt humà que admet que ha guanyat moltes batalles a la vida, "menys una cosa: dominar el meu mal geni". El text suggereix que la seva caritat no era natural, sinó "voluntàriament practicada".

- **Pregunta per a la reflexió:** Què té més valor: ser una persona bona per naturalesa o ser algú amb un caràcter difícil que s'esforça conscientment per ser amable? Com canvia la vostra visió de Gaudí saber que el seu "bon comportament" era fruit d'una lluita diària contra ell mateix?

3. "El meu client no té pressa"

Gaudí va acceptar un projecte que sabia del cert que no veuria acabat, en un moment on molts dubtaven que l'obra tingués sentit o futur. Ell confiava plenament que, si l'obra era

"de Déu", ja s'acabaria quan calgués.

- **Pregunta per a la reflexió:** En una societat on ho volem tot immediat (likes, resultats, recompenses), què ens ensenya Gaudí sobre la paciència? Té sentit avui dia començar projectes que sabem que només gaudiran les generacions futures?

4. L'arquitectura com a "sentit de la glòria"

El text fa una distinció fascinant: "l'oïda és el sentit de la fe, la vista és el sentit de la glòria". Mn. Gaspar Mora afirma que no podem entendre Gaudí sense els seus espais, igual que no entenem Bach sense la seva música.

- **Pregunta per a la reflexió:** Creieu que hi ha idees o sentiments que només es poden expressar a través de l'art (volums, llum, colors) i que les paraules no poden explicar? Pot un edifici ser, tal com deia el Nunci Ragonesi, un "poema en pedra"?

5. La radicalitat de viure en un taller

El text descriu els últims anys de Gaudí vivint en un espai "inhòspit i fred" dins el propi temple, envoltat de maquetes i papers. Va passar de la vida social elevada de Barcelona a una austeritat gairebé absoluta.

- **Pregunta per a la reflexió:** Per què creieu que els grans genis o líders sovint necessiten aquesta radicalitat? És necessari aïllar-se o renunciar a les comoditats per crear una cosa realment extraordinària, o es pot ser un geni des del sofà de casa?

BELLESA I SANTE DAT

Mn. Gaspar Mora

Introducció

Ja en el títol d'aquesta conferència afrontem el doble accent que ens acompanyarà en tota la reflexió, i que trobem en totes les aproximacions que es poden fer a la vida i obra del genial arquitecte, servent de Déu: l'aproximació arquitectònica, especialment al voltant del Temple de la Sagrada Família, i l'aproximació espiritual; ambdues aproximacions estan íntimament implicades. El nostre interès d'avui està centrat en el món espiritual de Gaudí, però no podrà ignorar l'obra del genial arquitecte que li ha valgut el nom d'"arquitecte de Déu".

El primer pas que hem de donar en el nostre camí és l'aproximació a la conversió d'Antoni Gaudí. Molts grans personatges han viscut conversions impactants; podem evocar St. Pau, o St. Agustí, o St. Francesc d'Assís, o, entre nosaltres, Ramon Llull. Gaudí va viure també la seva conversió; menys "espectacular" podríem dir, però real i necessària per entendre el seu procés.

I – EL PROCÉS – CONVERSIÓ DE GAUDÍ

Antoni Gaudí va néixer l'any 1852 a un poblet del camp de Tarragona, de família senzilla; la seva infància i adolescència van ser podríem dir normals, sense fets espectaculars. A casa, a l'escola, a la parròquia, va aprendre el que aprenien tots. Els testimonis subratllen la seva salut malaltissa que el feia quedar-se a casa amb la mare on va acostumar-se a contemplar la natura en silenci. Algun testimoni subratlla que a l'escola tenia alguna reacció que manifestava una sensibilitat especial. No ens és difícil evocar la religiositat d'aquella etapa de la seva vida, amb el que hi havia de positiu i també de negatiu.

Als 16 anys va anar a viure a Barcelona per començar els seus estudis d'arquitectura. No cal dir que l'ambient de la gran ciutat i de la joventut no tenia res a veure amb el món de la seva infància. Un dels primers encàrrecs que va tenir va ser el disseny d'unes faroles per la Plaça Reial Barcelona. El resultat va ser positiu i afalagador. Sembla que totes aquestes circumstàncies van influir en l'adolescent i el jove vingut del camp, i va acostumar-se a freqüentar ambients socials elevats i despeses fortes. També el seu nivell religiós va quedar tocat, i alguns parlen de manifestacions crítiques i anticlericals. Els biògrafs estan d'acord que si va haver-hi algunes manifestacions en aquest sentit no van ser greus ni van durar gaire (Joan Bergós, Cèsar Martinell.)

En els primers passos de la seva activitat com a arquitecte va rebre diversos encàrrecs d'obra religiosa fins que li varen proposar de fer-se càrrec de la continuació de l'església de la Sagrada Família, de part de l'Associació Espiritual de Devots de St. Josep" i del seu

fundador i president Josep M. Bocabella i Verdaguer, després de retirar-se l'arquitecte titular Francisco de Paula del Villar i Lozano, que havia començat l'obra. Naturalment ningú va adonar-se de la importància d'aquell moment, però va ser decisiu en el procés de Gaudí, i no només en la seva dimensió arquitectònica sinó també, i sobretot, en la seva dimensió espiritual. Antoni Gaudí tenia 31 anys.

Vist en perspectiva, podríem dir que en l'acceptació d'aquell encàrrec van començar els primers passos de la conversió de Gaudí, i va començar el seu interès per l'arquitectura religiosa. Al començament aquell interès era quasi únicament per honradesa professional. Tenia l'encàrrec d'edificar un gran temple. D'allà va començar l'estudi del sentit bàsic d'un espai on s'havien de realitzar les trobades de la comunitat creient amb el seu Déu, sota l'àmbit del missatge, la mort i la resurrecció del Senyor Jesús. La responsabilitat professional va portar-lo a la lectura de la Sagrada Escripura i de llibres de Teologia i Litúrgia, i a la consulta de persones, especialment preveres, que l'haurien d'acompanyar vers la comprensió personal de les afirmacions de l'Església Catòlica. Així i es va anar obrint pas la llum de la conversió. L'interès professional davant l'encàrrec de la Sagrada Família va anar obrint el camí de l'interès personal per les veritats cristianes de l'amor de Déu i el seguiment de Jesucrist. I de l'interès personal a l'experiència interior dels dogmes cristians i de la litúrgia. Bergós, un dels seus col·laboradors, recorda que Gaudí va dir: "L'home sense religió és un home disminuït espiritualment, un home mutilat". I això ho referia a ell mateix en la seva etapa primera, allunyat de la fe i de la vida religiosa.

Aquest mateix Bergós, que va tenir una llarga relació personal amb Gaudí, explica que en el començament dels treballs l'arquitecte va mostrar-li una llibreta del tot oberta on hi havia esquemes, dibuixos, fletxes literàries, i va dir-li: "Mireu, en aquesta pàgina hi ha tota la Doctrina Cristiana" I és també suggeridor el comentari d'un coetani: "La bellesa de la Litúrgia va obrir el camí a la bellesa de l'amor de Déu" I és impactant l'expressió de Mons. Francesco Ragonesi, Nunci del Papa Pius XI al Congrés Litúrgic de Montserrat (1915) després de sentir l'explicació de Gaudí sobre el conjunt i els principals detalls de l'obra del Temple: "Ma Lei è il Dante de l'architettura! La seva obra és el major poema cristià en pedra".

Aquesta va ser la conversió de Gaudí. No de la incredulitat a la fe sinó d'una comprensió senzilla i potser carrinclona de la devoció cristiana a una experiència personal de l'amor Salvador de Déu en Jesucrist mort i ressuscitat viscut en la Litúrgia. Deixeu-me posar encara un últim accent. La conversió va ser tan impactant que Gaudí es va proposar un dejuni radical i sense concessions en la Quaresma del 1894, de tal manera que hom va arribar a témer per la seva salut, i fins la seva vida. Ell es resistia a rebaixar el seu propòsit fins que va intervenir el cardenal de Tarragona. Això porta a considerar una altra decisió radical: traslladar-se a viure al mateix Temple. Els últims anys va viure a la mateixa Sagrada Família, en un espai inhòspit i fred rodejat de papers, dibuixos i maquetes. Gaudí era radical, tant en el seu geni arquitectònic com en la seva vida privada. Això el va fer el que era.

II – ESPERIT I ART

Ens hem aproximat al geni religiós de Gaudí després de la seva conversió a l'experiència personal de l'amor de Déu en el seu Fill Jesucrist. Encara ens falta un accent decisiu. Ens toca ara aproximar-nos al seu àmbit personal i intransferible de viure la seva comunió amb Déu i amb els altres. Aquest àmbit és el d'un geni - arquitecte. Això comporta una manera determinada de tractar el material arquitectònic, no només com un constructor d'habitatges correctes i pràctics, sinó com a creador d'un àmbit propi i personal. L'exemple d'alguns genis ens pot ajudar. No podem entendre el geni de Fra Angelico prescindint de les seves pintures; i no podem entendre el geni religiós de Bach prescindint de la seva música; i no podem entendre el geni místic de St. Joan de la Creu prescindint de les seves poesies. La pintura per a Fra Angelico, o la música per a Bach o la literatura per a St. Joan de la Creu no són només un canal que comunica el seu geni religiós; són l'àmbit en el qual s'expressa i es realitza la lluminositat del misteri, l'intima experiència de la guspira mística. L'àmbit existencial místic d'Antoni Gaudí és l'arquitectura. Només el podrem entendre obrint-nos a la vivència personal dels volums, dels espais, dels contrallums, de les obertures tancades, dels fils de llum que porten a la contemplació de Déu. Tota aquesta experiència està al darrere d'una expressió pròpia de Gaudí que ell va formular en diverses ocasions, i que potser havia après de la "visio beatifica" de St. Tomàs: "l'oïda és el sentit de la fe, la vista és el sentit de la glòria".

Diria que nosaltres avui podem fer una experiència que participa una mica de la imaginació creativa de Gaudí. De petits i joves ens havíem acostumat a veure allò que en diem "les torres de la Sagrada Família" referint-nos a les quatre torres que ara ja quasi se'ns han perdut en el conjunt. I amb aquest bagatge un dia vàrem entrar al Temple ja cobert, amb el joc de les columnes i especialment amb el sostre lluminós. La impressió va ser inefable. Permeteu-me alguna al·lusió personal. Jo, que no tinc cap imaginació d'espais i contrallums, vaig ser transportat a un àmbit intens, delicat, alhora obert i tancat al voltant de la Creu i de la Resurrecció del Senyor. Penso que precisament la meua manca de qualsevol imaginació d'espais i de jocs de llum, em fa una mica més apte per sorprendre'm, admirar i fins endevinar la visió arquitectural de Gaudí, allò que va ser la pintura per a Fra Angèlic, la música per a Bach o la poesia per a St. Joan de la Creu.

III – LES VIRTUTS

Ens hem aproximat fins ara a la figura i a l'esperit d'Antoni Gaudí, a l'home de Déu que va fer el camí alhora lluminós i delicat de la vida evangèlica. Ara és l'hora d'acostar-nos a la seva manera de viure, de veure les virtuts concretes i els actes virtuoses que omplien la seva vida. Aquesta és una tasca immensa que cal fer amb els ulls del deixeble que sap discernir amb delicadesa les petjades de l'Esperit de Déu en les decisions aparentment més senzilles de la vida diària. Ho farem seguint les tres virtuts teològiques clàssiques, fe, esperança i caritat, posant de relleu els seus aspectes més sobresortints, amb un petit

canvi d'ordre, deixant l'esperança com a última perquè és probablement la virtut viscuda de manera més heroica pel Servent de Déu Antoni Gaudí.

LA FE

Són innumbrables els detalls que fan al·lusions a la creu o altres signes cristians en les obres arquitectòniques laiques. Entre les obres religioses subratllem la cripta de l'Església de la colònia Güell. Però allà on es manifesta de manera extraordinària l'íntima implicació entre fe cristiana i art arquitectònic és la gran obra de la Sagrada Família. Tota la immensa obra, tan espectacular, és alhora una confessió de la fe cristiana posada a l'abast de tot-hom i una proclamació de l'Evangeli Salvador de Nostre Senyor Jesucrist. Es el que va subratllar el Papa Benet XVI en la festa de la Consagració del Temple de la Sagrada Família el 10 de novembre de 2010.

“Antoni Gaudí va unir la realitat del món, tal com ens és narrada a la Bíblia i actualitzada en la Litúrgia. Va introduir pedres, arbres i vida humana dintre del temple, per tal que tota la creació convergís en la lloança divina, però al mateix temps va treure els retaules a fora per posar davant dels homes el misteri de Déu revelat en el naixement, passió, mort i resurrecció de Jesucrist. D'aquesta manera va col·laborar genialment a l'edificació de la consciència humana ancorada en el món, oberta a Déu il·luminada i santificada per Crist. I va fer una cosa que és una de les tasques més importants avui: superar l'escissió entre consciència humana i consciència cristiana, entre existència en aquest món temporal i apertura a una vida eterna, entre bellesa de les coses i Déu com a Bellesa. Això ho va realitzar Antoni Gaudí no amb paraules sinó amb pedres traços, planells i cimals”

LA CARITAT

Tota la tradició cristiana, seguint el Nou Testament, ha viscut i ha reflexionat el misteri de la unitat íntima de les dues dimensions de l'amor: l'amor a Déu i l'amor al proïsme i la seva importància capital. També el Servent de Déu, Antoni Gaudí, ha viscut l'experiència d'aquesta unitat i d'aquesta importància, i les ha expressat amb les seves paraules, la seva obra arquitectònica i tota la seva vida.

Pel que fa a l'amor a Déu, hem de consignar la sorpresa que provocava als qui el veien resar, participar a l'Eucaristia a la festa de st. Pere, o anar a la processó de Corpus. Gaudí era home d'oració.

Ell va aprendre en l'oració a estimar la voluntat de Déu i complir-la, i era un dels aspectes més íntims del servent de Déu la seva entrega cada vegada més total a la construcció del Temple, viscuda com una donació personal total a la voluntat de Déu.

I al costat de l'amor a Déu cal consignar l'amor als altres. Són entranyables els comentaris de la gent senzilla que se li acostaven. Entre tots els petits detalls d'atenció i d'amabilitat, hi ha discursos contemporanis que posen de relleu el seu mal geni. Ell mateix deia: “Jo

soc per temperament un home lluitador; he lluitat incessantment i m'he sortit amb la meua en tot menys en una cosa, dominar el meu mal geni”.

Això dona peu a més d'un a fer comentaris com el de Josep M. Tarragona. “El seu caràcter fort tenia una tendència natural a derivar en un agut mal geni. D'aquí dedueixo que el seu comportament afectuós i caritatiu no dimanava de l'instint natural sinó que era fruit d'una virtut voluntàriament practicada i incrementada”.

ESPERANÇA – CONFIANÇA EN DÉU

Un projecte quasi impossible

Després de les reflexions prèvies ens posem al davant el tema que crec central pel que fa a la virtut de Gaudí: la virtut de la confiança en Déu. Evoquem els primers anys de la construcció del Temple i les seves greus dificultats, especialment econòmiques. No oblidant una cosa que per a Gaudí era decisiva: la Sagrada Família no era un temple com els altres; era un Temple Expiatori, i això significava que no es podia construir amb aportacions oficials o de grans empreses sinó només amb els donatius del poble senzill. Més d'una vegada la desfeta econòmica va ser total, i ja és conegut que el propi Gaudí va sortir pel carrer a demanar caritat per poder pagar als treballadors. Els col·laboradors de Gaudí recorden les seves reaccions en aquestes situacions: Gaudí no es desanimava mai i sempre estava disposat a tornar a començar.

Una situació irrecuperable

Al costat de les dificultats pròpies d'una obra de gran envergadura, cal notar un fet veritablement decisiu per copsar l'experiència interior del Servent de Déu. De cap manera ell no havia de veure l'obra acabada, ni tan sols en les seves parts més fonamentals. Més encara; altres mans i altres arquitectes haurien de fer-se'n càrrec, i en aquells anys, els tècnics no havien manifestat cap entusiasme per fer-ho, i fins i tot molts eclesiàstics tenien opinions contràries al temple. Sense oblidar que l'obra començada tenia l'empremta d'obra arquitectònica molt original i difícilment es podria trobar un equip de professionals - seguidors disposats a aquest servei. Només falta recordar l'estat en que estava l'obra ja començada després de la mort de l'arquitecte i després de la destrossa i l'incendi durant la guerra civil. Avui ens costa evocar les dificultats d'aquells anys i sentir el pes d'una responsabilitat com aquesta perquè el Temple és avui una obra sense dificultats econòmiques, més aviat al revés, i el nom del Temple de la Sagrada Família és conegut arreu del món i mou milions de visitants.

Ja hem recordat la reacció de Gaudí davant les dificultats, animada i admirable. Ell deia: “Ara la Providència ens ha dit que vol que el Temple sigui obra seva, una obra de Déu i no dels homes, que es farà el dia que ell vulgui. Seguim, doncs, amb fe abrandada. Construïm la casa de Déu; no un temple sinó un Gran Temple”.

Una esperança heroica

I encara cal subratllar un accent molt delicat. Podríem dir que el model comú de confiança en Déu i submissió a la seva Voluntat és el següent: “Nosaltres treballem però si Déu permet que la Sagrada Família s’hagi d’abandonar vol dir que la voluntat de Déu és que no es pugui acabar”. Mai va ser aquesta l’actitud de Gaudí; no és “que es faci la seva voluntat”; sinó “la seva voluntat és que es faci”. Aquesta és la convicció d’Antoni Gaudí. La seva confiança en Déu fou heroica; ell ho formulava amb una expressió entre mística i ingènua: “el Temple l’acabarà st. Josep”. Perquè “no som nosaltres que construïm el Temple. Es Déu qui el construeix!”.

Quan se li preguntava quan s’acabaria el Temple, el servent de Déu solia contestar que treballava per Déu i que el seu client no tenia pressa. Aquestes són les seves paraules. “La Sagrada Família és una obra que està en mans de Déu i en la voluntat del poble. L’arquitecte, vivint amb el poble i dirigint-se a Déu, va fent la seva tasca. ”A la Sagrada Família tot és providencial”.

Acabem aquí la nostra reflexió. Hem intentat fer una mica de llum al camí espiritual d’un geni doble: un geni creatiu de l’arquitectura, i un geni místic de l’espiritualitat. Ell ho ha viscut com una identificació que va donar sentit als últims anys de la seva vida.

No podem entendre un geni, però podem aproximar-nos a ell en l’últim tremolor dels seus llavis moribunds:

Déu meu.